

Projekt: „Kliimateadlikkus koolist ühiskonda: laste, noorte ja õpetajate võimestamine kliimamuutuste mõjude vähendamiseks“

Koolitusmaterjalid kuulmis- ja kõnepuude osas ülevaatliku arusaamise kujundamiseks, mis annab aluse eelnimetatud erivajadustega arvestamisel kliimateadlikkuse suurendamiseks ette nähtud õpiobjektide, koolitusmaterjalide ja koolituste loomisel, arendamisel ja kasutamisel.

(materjalid on koostanud Kristel Mets, 08.04 - 11.04.2024)

KUULMINE JA KUULMISPUUE

- Kuulmine on nägemise järel tähtselt teine meel, mille kaudu ta suhtleb ning mille kaudu toimub kõne ja keele areng ning teadmiste omandamine.
- Kuulmine aitab õppida juhuslikult – 90% teadmisi saadakse juhuslikult, 10 % suunatud õpetusest. Mis on juhuslik õppimine - vestluste kuulmine peres, kogukonnas, klassis jne. See võimaldab kogeda kultuuri, sotsiaalseid oskusi, inimeste vahelisi suhteid.
- Kuulmislangust diagnoositakse keskmiselt 15-16 lapsel aastas. Kurdina sünnib 1-2 last 1000-st, kuulmislanguusega umbes 6 last 1000-st;

KUULMISPUUDE MÕJU, KUULMISPUUDEGA LAPSE KÕNE

- Puudulik kuulmine mõjutab kõige rohkem **suulist kommunikatsiooni**, eelkõige kõne mõistmist.
- Mõjutab ka kõne **selgust, sõnavara** arengust, **lugemise ja kirjutamisoskuse** kujunemist ja inimese **elukvaliteeti** tervikuna.
- Kerge kuulmislanguusega laps jääb ilma **50 %** klassis toimuvast vestlusest kui kaasvestleja suu pole nähtav.
- Enamasti ei kuule teiste **vastuseid** ja omavahelisi **arutelusid**.
- Ei kuule lühikesi mitterõhulisi sõnu ning sõnade lõpukonsonante.
- Esineb olulisi **kõrvalekaldeid kõne arengus**:
- hääldusvead
- kõne tempo ja rütmi kõrvalekalded
- piiratud sõnavara ja väljendusoskus
- kasutatakse stereotüüpseid lausemalle või püütakse tekst pähe õppida
- raske on eristada grammatilisi tunnuseid
- raske on informatsiooni seostamisel ja varasemate teadmiste kasutamisel
- loetu mõistmisel keskendutakse üksiksõnade tähendusele
- raskused on tekstülesannetest arusaamisel, ülekantud tähenduste, kujundlike väljendite, kõnekäändude jm sellise mõistmisel
- nii ilukirjanduse kui õpikutekstide mõistmisel tervikuna

ERIPÄRAD ÕPPIMISEL JA ÕPETAMISEL

- Kogu õppematerjali tavapärasest **suurem kordamine**, pidev tähelepanu juhtimine **reeglitele ja seostele**.
- Sobivate **õpetusvõtete** ja **meetodite** kasutamine
- Õpetamisel tagada **visuaalne** tugi.
- **Huvi** äratamine ja selle hoidmine õpitaval

KUULMISPUUDEGA ÕPPIJA TOETAMINE

- Vähendada **helide peegeldumist**

Kuulmis- ja kõnepuue | Kristel Mets

- Vähendada müra
- NB! Kuuldeaparaat võimendab kõiki helisid
- Kõrvaldada taustamüra
- Istekoht klassis **eespool**, seljaga valguse poole, kaugemal müraallikatest
- Anna võimalus **suult lugeda** – seisa kohta, kus valgus langeb suule, räägi selgelt, aga normaalselt
- **Vaata** õpilasele otsa
- **Dubleeri** olulist kirjalikult tahvlile
- Valmista ette **töölehed**
- Ole emotsionaalne
- **Korrigeeri** oma kõnet – väldi pikki ja keerulisi konstruktsioone
- Väldi **parasiitsõnu** (eks ole, ...no nii,....olge nii kenad jm)
- **Selgita** esmakordselt kasutatavaid väljendeid ja mõisteis laiemalt ja sügavamalt
- Pea meeles, et domineerib **visuaalne** mälu – muuda õpitu **nähtavaks**
- **Korda** teiste õpilaste vastuseid vajadusel selgita nalju
- Juhul kui ruumis viibib viipekeeletoolk - **anna aega tõlkimiseks**

LISAMATERJAL:

www.hev.edu.ee

- **Appi** - mu klassis on kuulmislangusega õpilane! (S. Snellmann, T. Lindberg).
- **Viipekeelne kurt laps** koolis. Juhendmaterjal õpetajale (Raili Loit).
- **Lapse arengu, oskuste ja tunnetusprotsesside mõju õppimisele. Nõuandeid individuaalseks arendustööks** (Ly Erg ja Ana Kontor).

Kuulmis- ja kõnepuue | Kristel Mets

KÕNEPUUE

Kõneks on vaja vastavat:

- 1) vaimse arengu taset,
- 2) funktsioneerivat tsentraalset ja perifeerset kõneaparaati,
- 3) funktsioneerivaid meeleorganeid, eriti kuulmist.

Põhjuseid, mis mõjutavad kõne arengut on väga erinevaid

Kõnepuudeid jaotatakse:

1) Esmane ehk primaarne – selle puhul ei vasta eakohasele arengule ega sotsiaalsele normile kogu inimese kõnetegevus või selle komponendid.

- Spetsiifiline kõnearengupuue (SKAP)
- Motoorsed kõnehäired
- Kõne sujuvuse häired

2) Kaasnev ehk sekundaarne – tuleneb mõnest teisest arenguhälbest, nt vaimupuue, õpiraskused, pervasiivsed arenguhäired, kuulmispuue, kehapuue vms:

- Sensorsete hälvete tagajärjel
- Vaimse arengu hälvete tagajärjel
- Psüühikahäirete tagajärjel

KIRJALIKU KÕNE PUUDED

Düsleksia – lugemispuue, - raskus

Düsgraafia – kirjutamispuue, - raskus

Oma igapäevatoos puutuvad õpetajad kokku enamasti lugemis – ja kirjutamisraskustega.

LOGOPEED – viib läbi kõneteraapiat ehk kõneravi nii suulise kui kirjaliku kõne arendamiseks:

- Diagnostika;
- Kõnepuude ennetamine, kõrvaldamine, leevendamine, kompenseerimine;
- Nõustamine

ERIPEDAGOOG – tegeleb õpilase kompleksse arendamisega, lisaks kõnele ka taju, mälu, mõtlemise, motoorika arendamine koostöös klassiõpetajaga

KÕNEPUUDEGA ÕPILASE TOETAMINE KLASSIS

• Tööjuhised: mõtle läbi, kas need on üheselt arusaadavad. **Lühenda lausepikkusi. Tähista tumeda trükiga olulisem.**

- Ole suulistes juhistes **konkreetne**. Kasuta lühilauseid.
- **Selgita** tööjuhiste **mitu korda**, kui muuda sõnastust.
- Palu õpilasel selgitada, mida peab tegema.
- Anna ülesandeid **lihtsas, selges keeles** (st jõukohastatud tekst, sh suurem tekstitrükk, suurem reavahe, lühemad laused, lihtsama struktuuriga laused)
- Lihtsam lugeda ja mõista kui iga lause algab oma realt.

Kuulmis- ja kõnepuue | Kristel Mets

- Loetud teksti sisu analüüsi **lõikude** kaupa.
- Enne teksti käsitlemist too esile **uued sõnad**, selgitage ühiselt tähendused, alles siis asuge teksti lugema.
- Tekstis kõige olulisema tähistamine värviga.
- **Toetu tugevustele.** Õpitulemuste saavutatust saab näidata erineval moel.
- Kui lapsel on puudu julgusest teiste ees rääkida, siis aktsepteeri, samas julgusta väikeses rühmas sõna võtma.
- Luba kasutada logopeedi/eripedagoogi poolt antud abivahendeid. Õigekirjareeglite vihik, abimaterjal.
- Selgita sõnade tähendusi, arenda sõnavara.

KUI KLASSIS ON KOGELEJA LAPS:

- Kuula, mida laps ütleb, mitte seda, kuidas ta seda teeb.
- Räägi lapsega aeglaselt ja tee jutu sees pause.
- Välti lapsega suheldes liiga pikki ja keerulisi lauseid.
- Ära ütle sõnu lapse eest ega lõpeta tema lauseid.
- Ära katkesta last rääkimise ajal.
- Ära lase lapsel korrata kogeldud sõna või ütlust.
- Kui lapsel on raskem periood ja kogelust rohkem, paku talle mängu ja tegevusi, kus vajadus kõnelemiseks väiksem või milles tavaliselt ei kogelda.

Lõppkokkuvõttes, on eesmärgiks toetada õpilase kõne ja üldist arengut, sh kasvatada erialast teadmist nt kliimamuutustega seotud teadmine.